

XVII. reál- és humántudományi Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia (ETDK)

Kolozsvár, 2014. május 15–18.

A szamosújvári és a széki általános iskolások nyelvhasználatának összehasonlító vizsgálata

Szerző:

Nagy Anita

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Bölcsészettudományi Kar, magyar nyelvészeti és irodalomtudományi tanulmányok szak, mesterképzés, II. Év

Témavezető:

dr. Zsemlyei Borbála egyetemi adjunktus,

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Bölcsészettudományi Kar, Magyar és Általános Nyelvészeti Tanszék

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés	3
1.1. Célkitűzések.....	4
1.2. A minta.....	4
1. 3. Kétnyelvűség Szamosújváron	4
1. 4. Szék mint elszigetelt település	5
2. Identitástudat, nyelvi attitűd a szórványban.....	6
3. A széki és a szamosújvári diákok identitástudata és nyelvi attitűdje	7
4. Következtetések	30
5. Bibliográfia	31
6. Melléklet	32

1. Bevezetés

A XX. század eseményei, mint ahogy Oakes is utal rá, jelentős változásokat eredményeztek a nyelv és a nemzeti identitás kapcsolatában (Navracsics 2008: 303). Trianon után jelentős mértékben megváltozott Közép- és Kelet-Európa földrajzi térképe, ugyanakkor az államhatárok módosításával, elmozdításával népcsoportok kerültek kisebbségi helyzetbe. Az anyaország határain kívül rekedt nyelvi tájak elszigetelődtek az anyaországi nyelvhasználattól, és lakói a többségi nyelv elsajátítására kényszerültek. A kisebbségi helyzetbe került beszélőknek szembesülniük kellett azzal a ténnyel, hogy anyanyelvi kompetenciájuk már nem éri el azt a szintet, amelyre a mindennapi kommunikációban szükségük volna, ezért folyamatosan egy másik nyelv szavait, kifejezéseit lettek kénytelenek használni (Péntek 1999: 18). A funkcionális korlátozottság (Péntek 1999) következtében a kisebbségi nyelvhasználatban megjelennek az interferenciajelenségek, amelyek beépülnek a beszélők anyanyelvi rendszerébe, így az egyre inkább eltávolodik a sztenderd változattól, melyet a beszélők már egyre nehezebben sajátítanak el és használnak. Ennek következtében a beszélők nyelvhasználata nyelvjárásiabb, vulgárisabb lesz (Lanstyák-Szabó Mihály 1997: 6).

Ezek a területek a magyar anyanyelvű beszélők anyanyelvüknek csupán egy szűk, korlátozott, alárendelt szerepű kódját ismerik, ezzel szemben viszont megismerkednek a többségi nyelv köznyelvi, sztenderd változatával (Péntek 1999: 30). Ez az egyensúlyhiány, az egyoldalúvá, kényszerjellegűvé váló átvétel nagy területeken idézett elő nyelvi eróziót, amely hatással van a beszélők identitására, befolyásolja nyelvi és társadalmi presztízsüket is (Péntek 1999: 61). Egyre inkább szűkülnek az anyanyelvhasználat alkalmai, amelynek eredményeként csökken a közösség ellenőrző szerepe az egyes deviáns nyelvi formák és nyelvhasználati módok fölött, s ez kedvez a sztenderdtől eltérő változat kialakulásának (Péntek 1999: 61). Így a „nyelvi közösségek bomlásával bomlik a nyelvi rendszer is: bizonytalanná válik az intonáció és a hangsúly, velük együtt a szórend, egyre idegenszerűbb az artikuláció. A bomlás áterjed a

morfológiai és szintaktikai szerkezetre, szokatlan elemek jelennek meg a szavak jelentésszerkezetében” (Péntek 1999:61).

1.1. Célkitűzések

Céлом a mezőségi szórványban, azaz Szamosújváron és Széken élő diákok nyelvi kompetenciájának a felmérése és összehasonlítása. Előfeltételezésem az, hogy a falusi környezetből urbánus környezetbe való átkerülés, valamint a közvetlen román nyelvi hatás miatt jelentős eltérés figyelhető meg a két csoport nyelvhasználatában, illetve nyelvi attitűdjében. Éppen ezért kutatásom célja felvázolni és összehasonlítani az elszigetelt helyzetben lévő széki diákok és a Székről Szamosújvárra költözött diákok nyelvi attitűdjét és nyelvi kompetenciáját. Jelen dolgozat egy nagyobb kutatás része, így ebben a részben csak a nyelvi attitűdre vonatkozó kérdésekkel foglalkozom.

Összehasonlító vizsgálatról lévén szó, a kutatás alapja egy két részből álló kérdőív, melynek első része az adatközlők nyelvi attitűdjét, valamint legfontosabb szociopszicholingvisztikai jellemzőit méri fel. A kérdőív második részében, az ún. nyelvi részben, konkrét feladatokon keresztül vizsgálom meg a tanulók nyelvi kompetenciáit.

1.2. A minta

A felmérést a 2013/2014-es tanév első félévében a Széki Általános Iskola és a Szamosújvári 2-es számú Általános Iskola V-VIII. osztályaiban végeztem. Mind a két iskolában évfolyamonként 5-5 tanulóval tölttettem ki a kérdőívet, így összesen 40 kitöltött kérdőívet vizsgáltam meg. A széki tanulók közül az adatközlőket véletlenszerűen választottam ki (7 fiú, 13 lány), míg a szamosújvári adatközlők (11 fiú, 9 lány) kiválasztásánál az volt az egyetlen fontos szempont, hogy az adatközlők korábban Széken laktak, vagy a szüleik, nagyszüleik széki származásúak.

1. 3. Kétnyelvűség Szamosújváron

Szamosújvár a Kis-Szamos völgyében, Kolozsvártól 45 km-re északra fekszik. A lakosság túlnyomó többsége román nemzetiségű. A 2002-es népszámlálási adatok alapján a város lakossága 24 ezer fő fölött volt, amiből több mint 19 ezren román nemzetiségűek (79,9%),

és csupán 4 ezren, a lakosság 16,96 %-a vallotta magát magyar nemzetiségűnek. A városban jelenleg egy magyar tannyelvű általános iskola működik, a 2-es Számú Általános Iskola, és két olyan líceum, ahol van magyar tagozat. A felsorolt intézményekben tanulnak nemcsak a helyi, de a környező települések magyar anyanyelvű diákjai is. Ugyanakkor 1993 óta Szamosújváron működik a Téka Alapítvány is, amelynek célkitűzései között szerepel a közművelődés, az oktatás, valamint az ifjúság- és közösségfejlesztés a mezőszéki szóróvályban.

A román nyelv hatása nagymértékben kimutatható a magyar anyanyelvet beszélők között. A magyar tagozaton tanuló diákok többsége vegyes környezetben él. A kérdőív kitöltői közül 15-en élnek olyan környezetben, ahol több a román, mint a magyar. Két adatközlő pedig olyan környezetből származik, ahol a szomszédok román anyanyelvűek. Ezek a számok is bizonyítják azt a tényt, hogy a szamosújvári fiatalok leginkább olyan környezetben élnek, ahol a román nyelvvel kerülnek közvetlen kapcsolatba, így anyanyelvük gyakran háttérbe szorul. Ez a funkcionális korlátozottság nagymértékben meghatározza az anyanyelvet, és a beszélők szükségszerűen kétnyelvűvé válnak.

1. 4. Szék mint elszigetelt település

A Kis-Szamos egyik mellékvölgyében, Szamosújvártól néhány kilométerre fekszik az egykor városi ranggal, azonban ma már csak községi címmel rendelkező Szék település. A néprajzi jellegzetességeiről ismert település kiesik a főúthálózatról. Ez az elszigeteltség nem csak területi szempontból meghatározó, hanem társadalmi szempontból is. A közösség tagjai máig őrzik évszázados hagyományait, büszkén hordják a viseletüket, és még büszkébben használják sajátos színezetű tájnyelvüket.

Szék lakosságának döntő többsége magyar anyanyelvű. A legutolsó népszámlálási adatok szerint a 2405 fős lakosság több mint 96 %-a (2307 fő) magyar anyanyelvű, míg a lakosság csupán 3,6 %-a, azaz 98 fő román nemzetiségű. Ez az arány pozitívan hat az anyanyelvhasználatra, ugyanis a környező településekkel ellentétben Széken többségi helyzetben vannak a magyar anyanyelvűek.

A család és a szűkebb környezet jelentősen befolyásolja az anyanyelvhasználatot, de fontos szerep jut az intézményeknek is. A református egyház, a Széki Általános Iskola, valamint

a településen működő hagyományőrző egyesület mind-mind arra törekszik, hogy minél inkább megszilárdítsa a lakosság identitástudatát.

2. Identitástudat, nyelvi attitűd a szórványban

Az egyén identitását két megközelítésből szokás vizsgálni, a demos és az ethnos szemszögéből (Navracsics 2008: 303). A demos közéleti szempont, amely tükrözi az egyén önazonosulását az állami, társadalmi szinten, megmutatja, hogy az egyénnek milyen kultúrában, mely nyelvhez köthetően van lehetősége demokratikus, állampolgári jogait gyakorolni (Navracsics 2008: 303). A másik szempont, az ethnos már a magánszférához tartozó önazonosítást foglalja magába (Navracsics 2008: 303). Az ethnos tükrözi az egyénnek a nyelvhez, kultúrához való érzelmi hozzáállását, kötődését (Navracsics 2008: 303). Az egynyelvű környezetben a két szféra többnyire egybeesik, azonban a két- vagy többnyelvű környezetben felmerülhetnek önazonosítási problémák, ugyanis az egyénnek mérlegelnie kell a két szféra súlyát, és el kell döntenie, hogy a demosszal vagy az ethnosszal azonosítja magát. Az önazonosítás szempontjából meghatározó az is, hogy egyes államok hogyan viszonyulnak a területükön élő kisebbségi helyzetben lévő más nemzetiségűekhez, ugyanis a legtöbb esetben az egyén nem önként vállalja, hanem belekényszerül a kétnyelvűségbe, a kisebbségi helyzetbe.

Ez történt a Románia területén élő magyarsággal is, akik Trianon után kívülrekedtek az anyaország határain, és kisebbségi helyzetbe kényszerültek szülőföldjükön. A kisebbségi lét sajátos helyzetet teremtett az anyanyelvi beszélők számára, ugyanis egyre inkább azzal kellett és kell még ma is szembesülniük, hogy anyanyelvük használati értéke nem teljes (Péntek 1999: 26). Ez a funkcionális korlátozottság gyakran hatással van az ethnos szférájára is, gyakran gyengíti az anyanyelv presztízsét. Ezzel ellentétben viszont gyakran tapasztaljuk, hogy a szórványban élők jobban ragaszkodnak a veszélyeztetett anyanyelvükhöz, nyelvi attitűdjük eltér az anyaországiakétól (Péntek 1999: 27). Trudgill meghatározása alapján a nyelvi attitűd csupán a nyelv szintjére szűkítve definiálható, tükrözi az egyénnek „a különböző nyelvekhez, dialektusokhoz, kiejtészváltozásokhoz és ezek beszélőihez való viszonyulását. Nincs nyelvi

megalapozottsága, társadalmi eredetű, de erős hatással lehet a nyelvi változásra és viselkedésre” (Karmacsi 2008: 358).

3. A széki és a szamosújvári diákok identitástudata és nyelvi attitűdje

Mint ahogy azt a célkitűzéseknél is megfogalmaztam, célom feltérképezni a szórványban élő magyar fiatalok nyelvi attitűdjét. A felmérés során arra kerestem a választ, hogy a városi környezet, szemben a vidéki környezettel, hogyan befolyásolja az egyén identitástudatát és anyanyelvéhez fűződő viszonyát.

Ezen kérdésekre alapoztam a kérdőív első részét, amely az adatközlők szociális háttérét, identitását és nyelvi attitűdjét méri fel és hasonlítja össze.

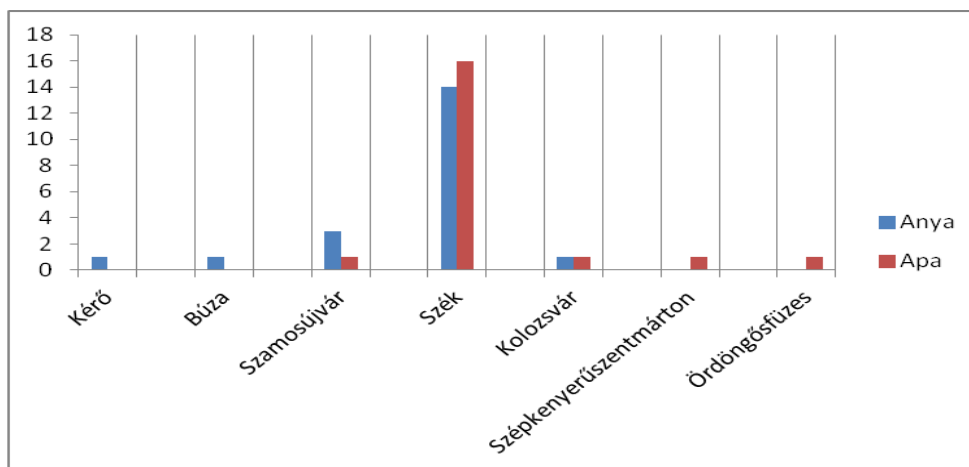
Anyanyelv, nemzetiség

A kérdőív első kérdései az adatközlők nemére, anyanyelvére, nemzetiségére és lakóhelyére vonatkoznak. A válaszok alapján kitűnik, hogy mind a negyven diák (anyanyelve és nemzetisége alapján) magyarnak vallja magát. Fontosnak véltem rákérdezni arra is, hogy körülbelül 6 éves korukig hol laktak az adatközlők, ugyanis az anyanyelv-elsajátítás első szakasza a családban és a szűkebb környezetben zajlik. A szamosújvári diákok közül 17-en gyermekkorukat is Szamosújváron töltötték, míg két adatközlő korábban Széken, egy pedig a várostól 7 km-re fekvő Ördögösfüzesen lakott. A széki adatközlők közül 19-en gyermekkorukban is Széken laktak, míg egy tanuló a Beszterce megyei Sajóban élt I. osztályos koráig.

Szülők, nagyszülők származása

A 7. és a 8. kérdés a szülők, nagyszülők származására kérdez rá. Kutatásom szempontjából fontos volt információt szerezni a szülők, nagyszülők származásáról, ugyanis a felmérés elsődleges változója az urbánus környezet. A kérdések ezek voltak: *Korábban hol laktak szüleid?* , valamint *Hol laknak a nagyszüleid?* Míg a széki adatközlők szüleinek, nagyszüleinek döntő többsége tősgyökeres széki, addig a szamosújvári csoport nagyon színes

képet mutat, ezt az alábbi ábra (1. ábra) is jól tükrözi. A szamosújvári adatközlők szülei között többségben vannak a széki származásúak (14 édesanya, 16 édesapa), de vannak olyan szülők is, akik Kérőből (1 édesanya), Búzából (1 édesanya), Ördögösfüzesről (1 édesapa) vagy Szépkenyerüszentmártonból (1 édesapa) költöztek Szamosújvárra. A tősgyökeres szamosújvári szülők száma igen csekély, mindössze 3 szamosújvári származású édesanyjáról és 1 édesapáról van adatunk.

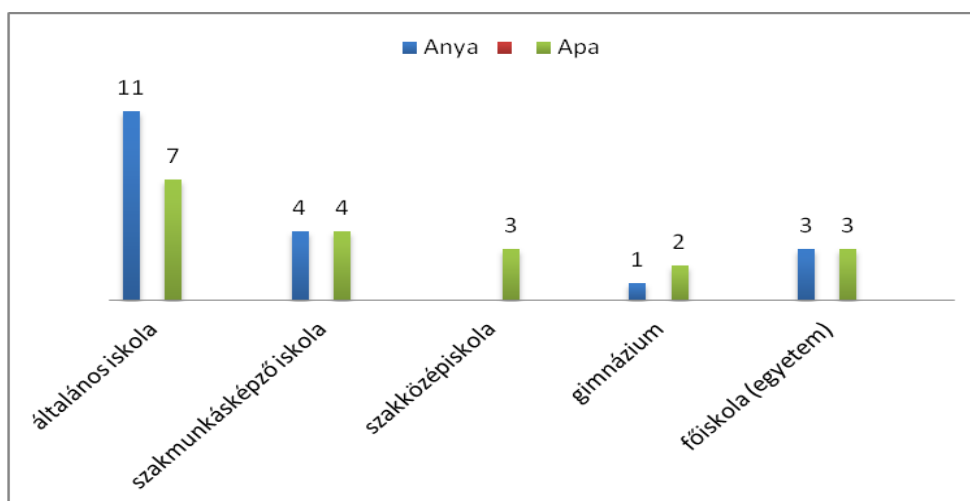

1. ábra A szamosújvári adatközlők szüleinek származása

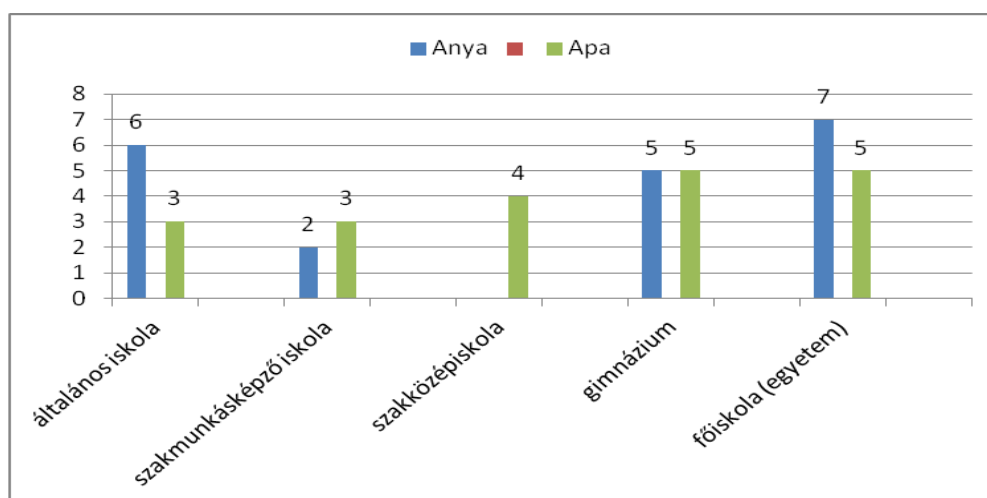
Szülők végzettsége

Az adatközlők családi hátterének felmérésében fontos szempont volt a szülők iskolázottsága is. Mint azt az alábbi két ábra (2. és 3. ábra) is szemlélteti, a szülők többsége munkás vagy a középréteghez tartozik. A felsőfokú végzettséggel rendelkező szülők száma Széken sokkal alacsonyabb (2. ábra), mint Szamosújváron (3. ábra), a széki adatközlők szülei közül csupán hatnak (3 anya, 3 apa), azaz 30 %-nak, míg a Szamosújváron tanuló diákok szülei közül összesen tizenkettőnek (7 anya, 5 apa), azaz a szülők 60 %-ának van főiskolai vagy egyetemi képesítése. A szülők iskolázottsága nagymértékben befolyásolja a család viszonyulását a tanuláshoz, valamint meghatározza az egyének nyelvhasználatát. Az értelmiségi családban felnövő egyén nyelvhasználata sokkal közelebb áll a sztenderdhez, mint a munkás vagy középréteghez tartozó szülők gyermekeié. Ugyanis olyan környezetben, ahol a szülők valamilyen felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, a gyerekek is sokkal inkább kapcsolatba kerülnek az

olvasással, így jobban kialakul az ellenőrző képességük az egyes deviáns nyelvi formák és nyelvhasználati módok fölött.

2. ábra A széki adatközlők szüleinek végzettsége

3. ábra A szamosújvári adatközlők szüleinek végzettsége

Felekezeti hovatartozás

A kérdőív összeállításakor fontosnak találtam a felekezeti hovatartozásra vonatkozó kérdéseket is, ugyanis az egyház mint intézmény jelentős hatást gyakorol az egyén identitástudatára. A szamosújvári adatközlők közül 17-en, azaz a tanulók 85%-a vallotta magát reformátusnak, míg csupán 3-an (15%) katolikusnak. Megfigyelhető az, hogy a gyerekek

általában az édesapa vallását viszik tovább, ez például abból látszik, hogy 3 katolikus apa van, és mind a három esetben a gyermek is katolikus vallású. A széki adatközlők esetében a helyzet már sokkal színesebb. A széki adatközlők felekezeti hovatartozására vonatkozó adatokat az alábbi táblázatban összesítettem.

	ANYA	APA	KÉRDEZETT	TESTVÉR
református	14	16	14	13
katolikus	1	1	1	1
ortodox	-	-	-	-
unitárius	-	-	-	-
más	5	3	5	3

A székiek esetében szintén nagy a református családok száma, ugyanakkor érdekes az a tény is, hogy „más” vallási felekezethez tartozó családok esetében a gyermek az anya vallását viszi tovább. Ezt bizonyítják a fenti adatok is, ugyanis az 5 család közül két esetben csak a gyerekek és az anya tartozik neoprotestáns (adventista és pünkösdistá) felekezethez.

Nyelvhasználat a családban

Az egyén nyelvhasználatát, nyelvi attitűdjét nagymértékben meghatározza a család mint elsődleges szocializációs közeg. Mint ahogy Trudgill meghatározásából is kitűnik, a nyelvi attitűd társadalmi eredetű, éppen ezért fontos az, hogy a családon belül hogyan viszonyulnak az anyanyelvhez, illetve más nyelvekhez.

A családon belül használt nyelvre vonatkozó kérdés így hangzott: *Általában milyen nyelven beszélsz közeli családtagjaiddal?* Az adatközlők külön meg kellett határozzák, hogy milyen nyelven kommunikálnak édesanyjukkal, édesapjukkal, testvéreikkel, anyai és apai nagyszüleikkel, nagynénjükkal, nagybátyjukkal, illetve unokatestvéreikkel. Ennél a kérdésnél négy válaszlehetőség közül kellett válasszanak a tanulók: *magyarul, románul, magyarul és*

románul, illetve *egyéb* nyelven. Az összesített adatokból világosan kitűnik, hogy az adatközlők döntő többsége a családban mindenkivel magyarul beszél. Ugyanakkor meglepett az a tény, hogy a székiek közül hárman is azt írták, hogy unokatestvéreikkel románul kommunikálnak, ezzel ellentétben a szamosújvári adatközlők közül csak egy diák beszél románul az unokatestvéreivel.

Nyelvhasználat a tágabb nyelvi környezetben

A kérdőív 15. és 17. kérdései azt mérik fel, hogy az adatközlők milyen nyelven értekeznek a tágabb nyelvi környezetben, azaz a barátokkal, a boltban, a gyógyszertárban, a tanárokkal, a templomban, a postán vagy az orvossal. A kérdések így hangoztak: *Általában milyen nyelven beszélsz barátaiddal?*, illetve *Általában milyen nyelven beszélsz a közeli boltban, a gyógyszertárban, tanáraiddal, a templomban, a postán, az orvossal?*

	<i>mindegyikkel magyarul</i>	<i>kisebb részükkel románul</i>	<i>nagyobb részükkel románul</i>	<i>mindegyikkel románul</i>	<i>magyarul és románul</i>
Szamosújvár	7	-	1	-	12
Szék	20	-	-	-	-

Az összesített adatok alapján levonhatjuk azt a következtetést, hogy a szamosújvári diákok vegyes baráti társaságba járnak, éppen ezért döntő többségük mindkét nyelven, azaz magyarul és románul is kommunikál a barátaival. Velük ellentétben a székiek csak magyarul értekeznek társaikkal. Ez azzal is magyarázható, hogy a fiatalság körében nincs vagy nagyon kevés a román nemzetiségűek száma, valamint az iskolába is csak magyar anyanyelvű diákok járnak.

A 17. kérdésre adott válaszok tükrözik a leginkább a két település etnikai megoszlása közötti különbséget, ugyanis a szamosújvári adatközlők többsége a boltban, a gyógyszertárban és az orvosi rendelőben is román nyelven kommunikál. Ezzel ellentétben a székiek magyarul

értekeznek mindenhol. Ez az eltérés azzal magyarázható, hogy Szamosújváron többségben van a románság, ennek eredményeként a boltokban, a gyógyszertárakban és az egészségügyben is többnyire románok dolgoznak, míg Széken, az orvosi rendelőt kivéve, ahol van román orvosnő is, mindenhol a magyar nyelv az elsődleges kommunikációs eszköz. Továbbá megfigyelhető egy szélsőség is, a templom, amely az egyedüli olyan környezet, ahol minden adatközlő kizárólag magyarul értekezik. A tanárokkal való érintkezéssel kapcsolatban 12 szamosújvári, az adatközlők 60%-a, és 6 széki, azaz a megkérdezettek 30%-a válaszolta azt, hogy mindkét nyelven folyik a kommunikáció. Ez azzal magyarázható, hogy mindkét intézményben van/vannak román anyanyelvű tanárok. A székiek esetében a tanárokkal mindkét nyelven értekezők száma igen alacsony, ugyanis a legtöbben nem tudnak románul, éppen ezért nem vagy nagyon ritkán kommunikálnak a román szakos tanárral.

Lakóhely, a szomszédok nemzetiségi megoszlása

A nyelvhasználat és a nyelvi attitűd szempontjából jelentős szerepe van a lakóhelynek. Az erre vonatkozó kérdés így hangzott: *Milyen környezetben laksz? Szomszédaid magyarok, románok, több a magyar, mint a román vagy több a román, mint a magyar?*

	<i>magyarok</i>	<i>románok</i>	<i>több magyar, mint román</i>	<i>több román, mint magyar</i>
Szamosújvár	1	2	2	15
Szék	18	-	2	-

A táblázatból kitűnik, hogy a szamosújvári adatközlők többsége olyan környezetből származik, ahol több a román, mint a magyar anyanyelvű. Ezzel ellentétben a székiek többsége olyan környezetben él, ahol a lakosság magyar anyanyelvű. Ez a tény azzal magyarázható, hogy Szék összlakosságának csupán kevesebb mint 4%-a román nemzetiségű. A lakóhely és a szomszédok nemzetiségi megoszlása jelentősen befolyásolja az egyén nyelvhasználatát, ugyanis egy olyan környezetben, ahol a magyar anyanyelvűek kisebbségi helyzetben vannak, sokkal

inkább romlik az anyanyelv presztízse, mint olyan lakóhelyen, ahol a magyar anyanyelvű lakosság van többségben.

Tanulmányi előmenetel magyar nyelv és irodalomból, valamint román nyelv és irodalomból

A tanulmányi előmenetelt felmérő választásos kérdésekre adott válaszok alapján azt próbáltam felmérni, hogy az adatközlők miként értékelik tudásszintjüket a két tantárgyból. Mind a szamosújvári, mind a széki adatközlők pozitívan ítélik meg saját tanulmányi előmenetelüket magyar nyelv és irodalomból. Eltérés figyelhető meg a román nyelv és irodalommal kapcsolatos válaszokban. A szamosújváriak sokkal pozitívabban ítélik meg tanulmányi előmenetelüket román nyelv és irodalomból, mint a székiek. Ugyanis, míg Szamosújváron 4-en válaszolták azt, hogy nagyon jó, illetve jó a tanulmányi előmenetelük, addig a székiek közül csak 2-en. A kérdésre adott válaszokat nagymértékben befolyásolta az is, hogy milyen osztályzattal rendelkeznek az adott tantárgyból az adatközlők. Feltevésemet a székiek által adott válaszokra is alapozom, ugyanis itt 2-2 diák válaszolta azt, hogy nagyon jó és jó román nyelvből és irodalomból a tanulmányi előmenetele, holott az utóbbi években azt tapasztaltuk, hogy a VIII. osztály végi országos felmérésen a tanulók döntő többsége az elvárt szint alatt teljesített.

A két kérdést fontosnak találtam, ugyanis úgy gondolom, hogy a tanulmányi előmenetel jelentősen befolyásolja a tanulóknak mind a magyar, mind a román nyelvhez fűződő attitűdjét, ugyanis a legtöbb esetben az adott tantárgyból kapott osztályzat az, ami meghatározza a tanulók hozzáállását bizonyos diszciplínákhoz. A legtöbb pedagógus azt tapasztalja, hogy a jó jegy motiválóan hat a tanulókra, és sokkal szívesebben készülnek azokból a tantárgyakból, ahol esélyük van pozitív visszajelzést kapni.

Legkorábban elsajátított nyelv

A kérdés így hangzott: *Milyen nyelven tanultál meg először?* Ennél a kérdésnél három válaszlehetőség volt: magyarul, románul és egyszerre. Az adatközlők döntő többsége, egy szamosújvárit kivéve, aki egyszerre tanulta meg mindkét nyelvet, a magyar nyelvet sajátította el elsőnek, vagyis anyanyelvként.

Hol tanultál meg románul?

Ennél a kérdésnél arra voltam kíváncsi, hogy az adatközlők otthon, az óvodában, az iskolában, a szomszédságban vagy esetleg máshol sajátították el a román nyelvet. A helyzet itt nagyon színes, éppen ezért táblázatba foglalom az adatokat.

	<i>otthon</i>	<i>óvodában</i>	<i>iskolában</i>	<i>szomszédságban</i>	<i>máshol</i>
Szamosújvár	1	1	6	10	1
Szék	1	1	14	-	2

A széki adatközlők többsége (70%) az iskolai oktatás során sajátították el a román nyelvet, míg a szamosújváriak többnyire a szomszédságban tanultak meg románul. Ez annak a következménye, hogy a szamosújvári adatközlők közvetlen környezetében többségben vannak a román anyanyelvűek. Valószínű, hogy a szomszéd gyerekek egyben az adatközlők barátai is, így már egészen fiatalon elsajátították a román nyelvet.

Nyelvtudás

Ennél a kérdésnél négy válaszlehetőség volt. Arra voltam kíváncsi, hogy az adatközlők hogyan ítélik meg saját nyelvtudásukat. A tanulóknak a következő válaszlehetőségek közül kellett választaniuk: sokkal jobban tudok magyarul, mint románul, valamivel jobban tudok magyarul, mint románul, valamivel jobban tudok románul, mint magyarul, illetve sokkal jobban tudok románul, mint magyarul.

	<i>sokkal jobban tudok magyarul, mint románul</i>	<i>valamivel jobban tudok magyarul, mint románul</i>	<i>valamivel jobban tudok románul, mint magyarul</i>	<i>sokkal jobban tudok románul, mint magyarul</i>
Szamosújvár	13	6	1	-
Szék	20	-	-	-

A széki adatközlők közül mindenki egyhangúan azt a választ adta, hogy sokkal jobban tud magyarul, mint románul. Érdekes a helyzet viszont a szamosújvári tanulók esetében. Az itteni adatközlők közül, ugyanis 6 válaszolta azt, hogy valamivel jobban tud magyarul, mint románul, egy adatközlő viszont azt válaszolta, hogy a román nyelvtudása valamilyen szinten jobb, mint a magyar. Valószínű, hogy ezekben az esetekben az adatközlők vegyes baráti társaságba járnak, így nyelvhasználatukon sokkal jobban érződik a két nyelv hatása, mint azokén, akik csak magyar anyanyelvűekkel barátkoznak.

Olvasás

Az olvasással kapcsolatos kérdések során az adatközlők és családjuk olvasási szokásaira próbáltam rávilágítani. Ugyanakkor arra is kíváncsi voltam, hogy a családon belül milyen nyelven olvasnak szívesebben.

Az olvasással kapcsolatos kérdések közül az első így hangzott: *Milyen nyelven olvasol a legtöbbet?* Ennél a kérdésnél arra voltam kíváncsi, hogy az adatközlők leginkább milyen nyelven olvasnak újságot, folyóiratot, Bibliát, imádságos könyvet, verset, regényt, mesét, illetve egyebet, például internetes oldalt.

A fenti adatokból kitűnik, hogy a széki adatközlők leginkább magyar nyelven olvasnak. A megkérdezettek közül csupán egy tanuló válaszolta azt, hogy mindkét nyelven olvas verset, regényt, mesét, valószínűleg a román házi olvasmányokra gondolt ennél a kérdésnél. A mindkét nyelven olvasó diákok száma nagyobb a szamosújvári adatközlők körében. Közülük 9-en válaszolták azt, hogy mindkét nyelven olvasnak újságot, folyóiratot, 8-an pedig verset, regényt és mesét. Ez annak az eredménye, hogy a városi környezetben élő adatközlők sokkal inkább kapcsolatba kerülnek a román nyelvvel, így számukra nem okoz nehézséget az írott szöveg megértése, így szívesebben olvasnak román nyelven is.

Érdekes viszont az, hogy egyebet, például internetes oldalt már jóval többen olvasnak mindkét nyelven, vagy akár idegen nyelven. A szamosújvári adatközlők közül ugyanis 9-en,

vagyis a tanulók 45%-a válaszolta azt, hogy mindkét nyelven, és 5-en (25%) válaszolták azt, hogy idegen nyelven is olvasnak internetes oldalakat. A széki adatközlők többsége azonban internetes oldalt is csak magyarul olvas, mindössze egy tanuló válaszolta azt, hogy magyarul és románul is olvas honlapokat, 3-an pedig idegen nyelveken is.

A következő kérdés arra világít rá, hogy az adatközlők hogyan viszonyulnak az anyanyelven történő olvasáshoz. A kérdés így hangzott: *Szeretsz magyarul olvasni?*, és a tanulóknak négy, azaz *nagyon szeretek, és sokat is olvasok; szeretek, elég sokat olvasok; nem túl gyakran olvasok; nem nagyon szeretek olvasni* válasz közül kellett választaniuk. Viszonylag kevesen, azaz 4 szamosújvári és 4 széki válaszolta azt, hogy nagyon szeret, és sokat is olvas magyarul. Az adatközlők többsége (10 szamosújvári, 13 széki) válaszolta azt, hogy szeret és elég sokat is olvas az anyanyelvén. Azonban voltak negatív válaszok is, ugyanis a szamosújvári adatközlők közül 4-en, a székiek közül 3-an nem túl gyakran olvasnak, két szamosújvári tanuló pedig egyáltalán nem szeret olvasni.

Milyen nyelvű folyóiratokat/újságokat olvastok a családban?

Az olvasás iránti érdeklődés vagy éppen érdektelenség szempontjából gyakran a családi háttér is befolyásoló tényező lehet, éppen ezért ennél a kérdésnél arra voltam kíváncsi, hogy milyen a család olvasási szokása, preferenciája. A tanulóknak ennél a kérdésnél szintén négy válaszlehetőség között kellett dönteniük, majd a következő nyitott kérdésnél konkrét példákat kellett írniuk a családban olvasott újságokra/ folyóiratokra.

	<i>magyar nyelvű</i>	<i>román nyelvű</i>	<i>mindkét nyelven</i>	<i>nem olvasunk</i>
Szamosújvár	9	2	8	1
Szék	12	-	4	4

A táblázatból világosan kitűnik, hogy a szamosújvári családok közül sokkal többen olvasnak magyar és román nyelvű folyóiratokat, mint a székiek, ugyanis a széki adatközlők

közül csupán 4-en válaszolták azt, hogy mindkét nyelven olvasnak. Ezek az adatok azzal magyarázhatók, hogy a széki családok esetében gyakran a szülők sem tudnak románul.

Az adatközlők többsége a magyar nyelvűek közül a Szemfülest, Tudorkát, a Tappancs és a Napsugár című folyóiratot olvassák, ugyanis ezeket az iskolában meg lehet vásárolni. Sokan viszont csak magazinokat (Bravo, Bravo girl, Oké, Like stb.) olvasnak. Viszonylag kevés adatközlő említette a Szabadságot. A román nyelvű újságok és folyóiratok közül sok esetben említésre került a Piața, Gazeta Sporturilor, Pro Sport is. Önmagáért beszél az a tény, hogy az adatközlők nagyrésze ide sorolta a különböző áruházak, bevásárlóközpontok reklámújságait is.

A következő kérdések az adatközlők és a család tévénézési szokásait mérik fel. A kérdések összeállításánál arra voltam kíváncsi, hogy milyen nyelvű adásokat és milyen műsortípusokat preferálnak a családban.

A televíziózással kapcsolatos kérdések közül az első egy nyitott kérdés volt, mely arra kérdez rá, hogy az adatközlők néznek-e magyar nyelvű tévéadókat és melyek ezek. A válaszok igazolták a feltételezésemet, ugyanis mindegyik adatközlő azt válaszolta, hogy néz magyar nyelvű tévéadást. Az adatközlők körében leginkább a magyar kereskedelmi csatornák, a RTL Klub, a TV2 a legnépszerűbbek, de akadtak olyanok is, akik a Duna TV-t, az Erdély TV-t vagy a magyar nyelvű zene- és mesecsatornákat kedvelik. Ugyanakkor a szamosújvári adatközlők közül egy tanuló nem tudott különbséget tenni az adó és a műsor között, éppen ezért ennél a kérdésnél nem magyar nyelvű tévéadókat, hanem műsorokat sorolt fel.

Milyen nyelvű tévéadást szoktak nézni a szüleik? Milyen műsortípusokat?

A következő két kérdésnél arra voltam kíváncsi, hogy a szülők milyen nyelvű tévéadásokat, illetve műsortípusokat szoktak nézni, ugyanis ez is olyan tényező, amely befolyásolhatja a gyermekek érdeklődését, illetve egy olyan környezetben, ahol a szülők csak magyar, vagy esetleg a magyar mellett román nyelvű tévéadókat is néznek meghatározó hatással lehet a család nyelvhasználatára. A válaszokból kitűnik, hogy mind a két csoport esetében a szülők többsége egyaránt néz magyar, illetve román nyelvű tévéadásokat. Idegen nyelvű tévéadásokat csak egyetlen széki adatközlő szülei néznek.

Az alábbi táblázat a családon belül népszerű műsortípusokat tartalmazza.

	<i>tudományos, ismeretterjesztő</i>	<i>hírek</i>	<i>show műsorok</i>	<i>filmek</i>	<i>sorozat</i>	<i>sport</i>
Szamosújvár	8	15	9	19	9	9
Szék	2	14	4	11	7	2

Az adatközlők válaszaiból kitűnik, hogy a szülők nagy része a filmeken kívül a híreket nézik, talán éppen ezzel magyarázható az, hogy az előző kérdésnél sokan azt választották, hogy mindkét nyelven néznek tévéadásokat, ugyanis a híradók többsége román nyelvű. Érdekes, hogy milyen csekély a szülők érdeklődése a tudományos, ismeretterjesztő műsorok iránt.

Milyen nyelven...

A kérdőív további kérdéseivel azt próbáltam feltérképezni, hogy milyen körülmények között használják anyanyelvüket az adatközlők, illetve hogyan viszonyulnak anyanyelvükhöz és identitásukhoz.

Ebből a szempontból fontosnak véltem felmérni azt, hogy milyen nyelven adnak hangot indulataiknak, milyen nyelven imádkoznak, számolnak vagy szólnak az állatokhoz. A kérdés a következő volt: *Milyen nyelven imádkozol, számolsz, káromkods, gondolkodsz, illetve szólsz az állatokhoz?*

A két csoport válaszait két külön táblázatban foglalom össze.

Szamosújvári adatközlők:

	<i>magyarul</i>	<i>románul</i>	<i>mindkét nyelven</i>	<i>más nyelven</i>	<i>sehogy</i>
imádkozol	20	-	-	-	-
számolsz	11	-	9	-	-

káromkods	6	-	8	3	4
gondolkods	14	-	6	-	-
szólsz az állatokhoz	16	-	2	1	1

Széki adatközlők:

	<i>magyarul</i>	<i>románul</i>	<i>mindkét nyelven</i>	<i>más nyelven</i>	<i>sehogy</i>
imádkozol	20	-	-	-	-
számolsz	12	-	5	-	-
káromkods	12	-	2	2	3
gondolkods	16	-	-	1	-
szólsz az állatokhoz	17	-	-	-	-

A két táblázatból kitűnik, hogy az imádkozás végletes helyzet, ugyanis mindegyik adatközlő azt válaszolta, hogy magyar nyelven imádkozik. Az imádkozás nyelve fontos, ugyanis a szakrális szöveg az, ami hosszú ideig eredeti nyelven megőrződik, és generációról generációra öröklődik olyan közösségekben is, ahol már megtörtént a nyelvvesztés és a nyelvcseré.

Az adatközlők többségénél a számolás szintén az anyanyelvhez kötött, ugyanis, mint ahogy a táblázatból kitűnik, összesen 11 szamosújvári (55%) és 12 széki (60%) válaszolta azt, hogy magyar nyelven számol. Továbbá 9 szamosújvári (45%) és 5 széki (25%) tanuló válaszolta azt, hogy mind a két nyelven, azaz magyarul és románul is számol. Feltételezésem az, hogy az adatközlők számára nem volt teljesen világos a kérdés, és nagy valószínűséggel úgy értelmezték,

hogy milyen nyelven tudnak számolni, ugyanis a székiek esetében nem áll fenn annak az esélye, hogy a számolás nyelve a beszédhelyzettől függjön.

A legérdekesebb adatok a káromkodáshoz kötődnek. Ebben az esetben a széki adatközlők 60%-a, 12 adatközlő azt válaszolta, hogy az anyanyelvén káromkodik, 2-en mindkét nyelven, 2-en más nyelveken. Három tanuló, felekezeti hovatartozás szerint 1 református és 2 adventista, saját bevallása szerint soha semmilyen nyelven nem káromkodik. Valószínű, hogy ezek a tanulók a káromkodás alatt csupán a blaszfémia fogalmát értették, ezért választák azt, hogy soha sem káromkodnak. A szamosújváriak közül azonban csak 6 tanuló válaszolta azt, hogy magyarul káromkodik, míg 8-an mindkét nyelven, 3-an pedig idegen nyelven. A szamosújváriak között is akadt 4 református tanuló, aki azt állítja, hogy soha sem káromkodik, valószínű, hogy a székiekhez hasonlóan, ők is a blaszfémia fogalmával azonosították a káromkodást. Az adatok azt bizonyítják, hogy az idegen nyelvű káromkodás nem tűnik olyan durvának, mint az anyanyelven elhangzó, sőt sok esetben a fiatalok divatosnak ítélik meg az angol, vagy más idegen nyelvű durva kifejezéseket.

Számomra meglepő eredmények születtek a gondolkodással kapcsolatban, ugyanis a szamosújvári adatközlők közül 6-an azt választák, hogy mindkét nyelven gondolkodnak, míg a székiek közül az egyik adatközlő azt válaszolta, hogy idegen nyelven is gondolkodik, 3-an pedig nem válaszoltak a kérdésre. Az eredmények azért érdekesek, mert a gondolkodás leginkább az anyanyelvhez kötött folyamat, éppen ezért a magyarul és románul is gondolkodó adatközlők azt bizonyítják, hogy az anyanyelvvel való kapcsolatuk már nem teljes. Ugyanakkor fennáll annak is a lehetősége, hogy az adatközlők számára nem volt teljesen világos a kérdés.

Fontosnak találtam megvizsgálni azt is, hogy az adatközlők milyen nyelven szólnak az állatokhoz, ugyanis az állathívogató és -űző szavak többsége rendszerint hangutánzó szó, amelynek hangalakja és jelentése között egészen szoros, valóságos kapcsolat van. A nyelv szempontjából fontosak ezek a kifejezések, ugyanis a kezdetek óta szerves részét képezik a nyelvnek, éppen ezért használatuk jól tükrözi azt, hogy az adatközlők anyanyelvvel való kapcsolata mennyire erős. Mind a két csoport döntő többsége anyanyelvén szól az állatokhoz, a szamosújváriak közül mindössze 2-en választák azt, hogy mindkét nyelven, és 1 adatközlő idegen nyelven szól az állatokhoz.

Milyen nyelven szeretsz inkább beszélni?

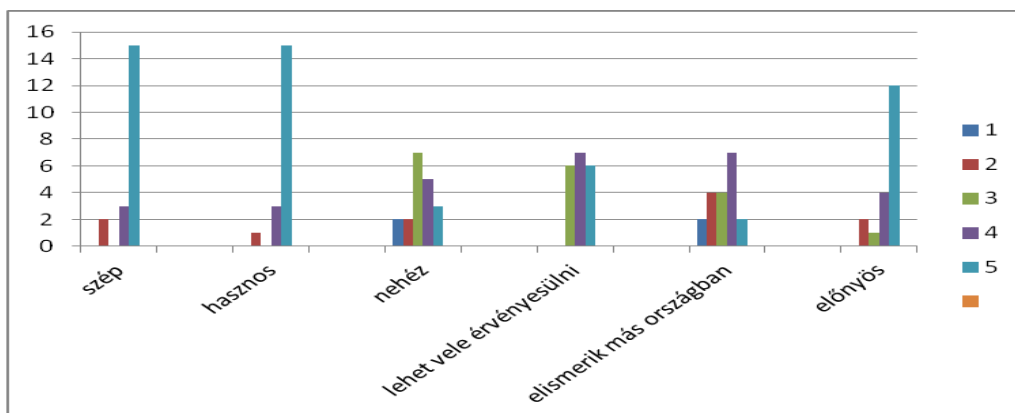
Ennél a négy választási lehetőséget megfogalmazó kérdésnél azt próbáltam felmérni, hogy az adatközlők hogyan viszonyulnak anyanyelvükhöz. A válaszlehetőségek a következők voltak: *magyarul, románul, mindkét nyelven, illetve idegen nyelven.*

	<i>magyarul</i>	<i>románul</i>	<i>mindkét nyelven</i>	<i>idegen nyelven</i>
Szamosújvár	15	-	5	-
Szék	19	-	1	-

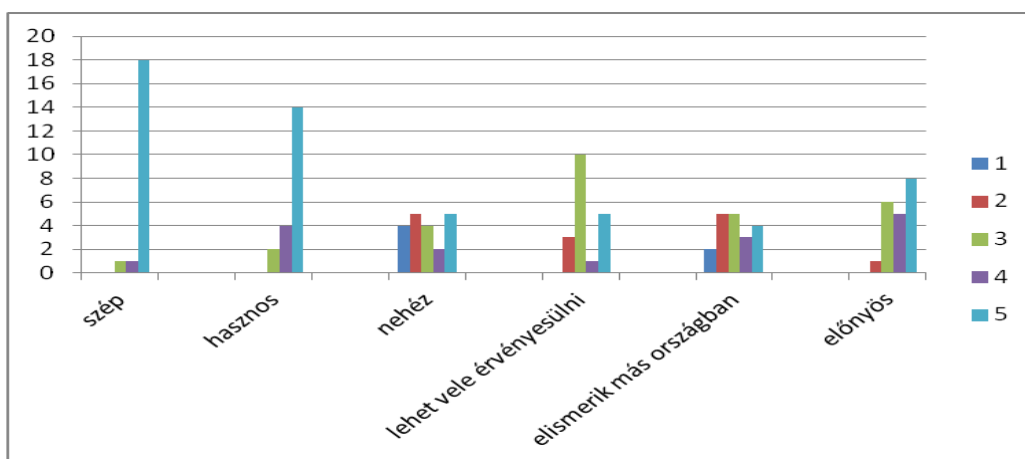
Az összesített adatok alapján elmondhatjuk, hogy az adatközlők legszívesebben magyarul, azaz az anyanyelvükön kommunikálnak. Mindössze 6 (5 szamosújvári és 1 széki) olyan adatközlő volt, aki azt válaszolta, hogy egyformán szeret mindkét nyelven beszélni, valószínűleg olyan baráti társaságuk van, ahol egyaránt vannak magyar és román anyanyelvűek, így egyformán kötődnek mindkét nyelvhez.

A magyar nyelv megítélése

A következő pontban az adatközlők a magyar nyelvet kellett értékeljék egy ötös skálán 1-től 5-ig, ahol az 5-ös a legjobb, és az 1-es a legrosszabb. A tanulók a következő szempontok szerint kellett értékeljék anyanyelvüket: *szép, hasznos, nehéz, lehet vele érvényesülni, elismerik más országban, valamint előnyös.*

4. ábra Hogyan értékeli a szamosújvári adatközlők a magyar nyelvet

5. ábra Hogyan értékeli a széki adatközlők a magyar nyelvet

A fenti ábrákból kitűnik, hogy mindkét csoportba tartozó adatközlők többsége pozitívan viszonyul a magyar nyelvhez. A szamosújváriak közül (4. ábra), ugyanis 15-en, míg a székiek közül (5. ábra) 18-an válaszolták azt, hogy a magyar nyelv nagyon szép. Az összesített adatok jól tükrözik a székiek elfogultságát az anyanyelvükkel kapcsolatban. Ugyanis a megkérdezettek közül többen is (5) úgy gondolják, hogy a magyar nyelvvel jól lehet érvényesülni, valamint más országban is elismerik. Velük ellentétben a szamosújváriak ezekhez az aspektusokhoz közepes értékeket rendeltek.

Mit jelent számodra magyarnak lenni?

Ennél a nyitott kérdésnél arra voltam kíváncsi, hogy az adatközlők szerint mi határozza meg az identitást. A válaszok alapján azt a következtetést vontam le, hogy a megkérdezettek többsége az anyanyelvvel azonosítja az identitást, sokan ugyanis azt válaszolták, hogy magyarságuk abban nyilvánul meg, hogy egy „gyönyörű nyelvet beszélnek”. Sokan úgy gondolják, hogy magyarnak lenni azt jelenti, hogy egy közösséghez tartoznak, de sokak számára kötődést jelent egy közösség kulturális hagyományaihoz is. Az adatközlők többsége büszkén vallja magát magyarnak, akadt azonban olyan válaszadó is, aki úgy gondolja, hogy nemzeti hovatartozása negatívan befolyásolja majd a szülőföldön való boldogulását.

Az erre a kérdésre adott válaszok alátámasztják azt a feltételezésemet, hogy a megkérdezettek közül, az elszigetelt környezetben élő székiek sokkal pozitívabban élik meg identitásukat, mint a kisebbségi helyzetben élő szamosújvári fiatalok. Ez a pozitív attitűd azzal magyarázható, hogy Szék leginkább magyarok által lakott település, így a magyarság identitástudata sokkal pozitívabb, mint Szamosújváron, ahol a magyar lakosság jelentős mértékben kisebbségi helyzetben van.

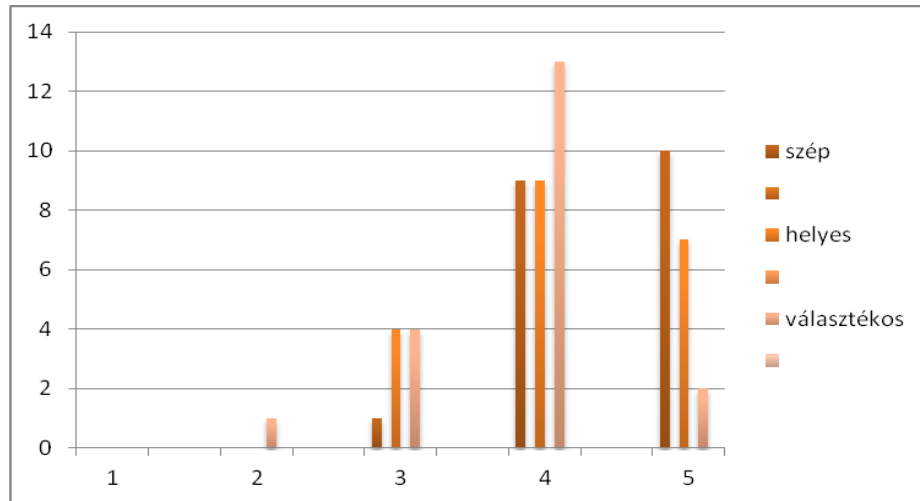
Fontos számodra a magyar nyelv?

Az identitás fontossága után arra voltam kíváncsi, hogy mennyire fontos a megkérdezettek számára a magyar nyelv. A válaszadók közül 39-en, azaz a megkérdezettek 97,5%-a (1 adatközlő esetében nincs adat) pozitívan viszonyul a magyar nyelvhez, ugyanis azt a választ adták, hogy igen, fontos számukra a magyar nyelv.

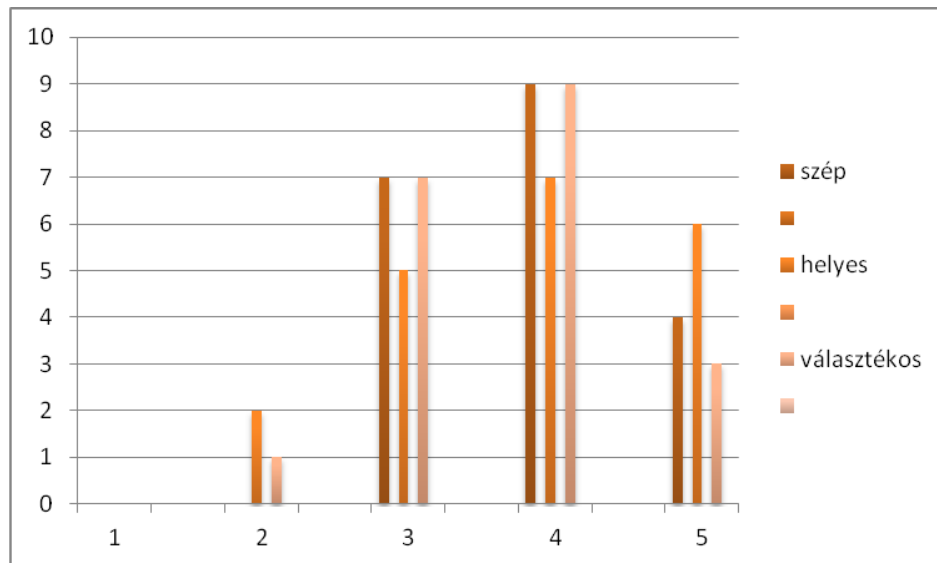
Saját nyelvhasználat megítélése

Ennél a kérdésnél arra voltam kíváncsi, hogy az adatközlők hogyan értékelik saját nyelvhasználatukat. Hasonlóan a 32. kérdéshez (*Értékelj a magyar nyelvet 1-től 5-ös skálán!*), a megkérdezettek egy ötös skálán kellett értékeljék saját nyelvhasználatukat 1-től 5-ig a következő szempontok szerint: *szép, helyes* valamint *választékos*.

Az adatközlők válaszait az alábbi két ábrán (6. és 7. ábra) szemléltetem.

6. ábra Hogyan értékelik a szamosújvári adatközlők saját nyelvhasználatukat

7. ábra Hogyan értékelik a széki adatközlők saját nyelvhasználatukat

Az összesített adatokból kitűnik, hogy az adatközlők többsége szépnek tartja a saját nyelvhasználatát. A szamosújvári tanulók közül 19-en, azaz a csoport 95%-a értékelte 4-essel és 5-össel saját nyelvhasználatuknak szépségét, egy tanuló pedig közepes értéket rendelt ehhez az aspektushoz. A széki csoport 65%-a tartja nagyon szépnek, míg a megkérdezettek 45%-a közepesen szépnek ítéli meg saját nyelvhasználatát. Pozitív attitűdöt lehet kiolvasni a nyelvhasználat helyességéhez rendelt értékekből is, ugyanis ennél a résznél is igen gyakori a „nagyon” válasz. A választékos beszédről már sokkal változatosabban vélekednek az adatközlők.

Ugyanis az utolsó aspektusnál a szamosújvári (6. ábra) tanulók közül csak 2-en, míg a székiek (7. ábra) közül 3-an értékelték 5-ösre saját nyelvhasználatukat. A megkérdezettek többsége (13 szamosújvári, 9 széki) 4-essel értékelte saját nyelvhasználatát a választékosság szempontjából. A megkérdezettek között akadt azonban olyan is, aki csak közepesnek értékelte saját nyelvhasználatát.

Ki szoktad javítani a hibáidat?

Ennél a kérdésnél arra voltam kíváncsi, hogy az adatközlők mennyire törekednek az igényes nyelvhasználatra, illetve működik-e még az egyes deviáns nyelvi formák és nyelvhasználati módok fölötti ellenőrzőképességük.

Az adatközlők három válaszlehetőség közül kellett válasszanak: *igen, mindig; ritkán; soha*. A túlnyomó többség (12 széki, 12 szamosújvári) azt válaszolta, hogy ki szokta javítani, míg 7 szamosújvári és 8 széki csak ritkán javítja ki a saját hibáit, 1 szamosújvári adatközlő pedig nem válaszolt erre a kérdésre.

Felfigyelsz mások hibáira, és ki szoktad-e javítani őket?

Ennél a kérdésnél azt mértem fel, hogy az adatközlők mennyire figyelnek mások hibáira. Itt is három válaszlehetőség volt megadva: *felfigyelek és kijavítom; felfigyelek, de nem javítom ki; nem figyelek fel*. Az összesített adatok alapján azt a következtetést vontam le, hogy a széki adatközlők ebből a szempontból igényesebbek, mint a szamosújváriak, ugyanis székiek közül 13-an, azaz a megkérdezettek 65%-a válaszolta azt, hogy felfigyel mások hibáira és ki is javítja azokat, míg a szamosújváriak közül csak 9-en, azaz a válaszadók 45%-a jelölte meg ezt a válaszlehetőséget. A szamosújvári tanulók többsége (11) felfigyel ugyan mások hibáira, de nem javítja ki azokat, a székiek közül 7-en jelölték meg ezt a választ.

Van-e olyan személy a környezetedben, akinek a beszédét szépnek tartod? Ki az, és miért?

Ennél a nyitott kérdésnél arra voltam kíváncsi, hogy a válaszadók közvetlen környezetében ki az a személy, akinek a beszédét szépnek tartják illetve mi alapján ítélik azt meg.

Az adatközlők közül 12-en válaszolták azt, hogy szépnek tartják a magyartanárnő beszédét. Válaszaikat a következő érvekkel támasztották alá: „helyesen és tisztán beszél”, „a mondatban nem keveri más nyelv szavait”, „szép kifejezéseket használ”. Három adatközlő válaszolta azt, hogy a tanárok szépen beszélnek, de nem nevezték meg őket és az indoklásból sem lehet kikövetkeztetni, hogy milyen szakos tanárookra utalnak a válaszadók.

A másik gyakori példa, a magyartanárnő mellett, az édesanya. Az adatközlők közül 10-en válaszolták azt, hogy édesanyjuk beszéde, nyelvhasználata nagyon szép. A következő érveket sorakoztatták fel: „szépen beszél”, „mert jóra tanítja”, „helyesen beszél”. Egy széki adatközlő a következő érvekkel támasztotta alá válaszát: „édesanyám, mert Magyarországon dolgozik és az anyaországiaktól sokat lehet tanulni a nyelvhelyességről”. Fontosnak véltem kiemelni ezt a példát, ugyanis ez az érv tükrözi azt is, hogy az adatközlő hogyan viszonyul a szórványban élő magyarok nyelvhasználatához. A válaszból kitűnik, hogy az adatközlő számára az anyaországi nyelvhasználat a szép és helyes, szemben a szórványban élő magyarok nyelvhasználatával.

A válaszadók közül 3-an a testvérük, 4-en pedig a barátaik beszédét tartják szépnek és igényesnek. Ezeknél a válaszoknál az adatközlők azzal érveltek, hogy a megnevezett személy nem beszél durván, nem káromkodik, illetve megválogatja a szavait. Egy adatközlő a nagymamáját nevezte meg, és azzal érvelt, hogy „bő és szép a szókincse”.

Sok esetben az adatközlők vagy csak azt írták, hogy miért szép az illető beszéde, de nem nevezték meg a személyt, vagy megnevezték az illető személyt, de nem indokolták meg a választásukat.

Hogyan értékeled, ha valaki egy-egy román kifejezést kever a magyar beszédbe csak azért, mert nem jut eszébe magyarul? Miért?

Ennél a kérdésnél továbbra is az adatközlők nyelvi igényességét mértem, illetve azt próbáltam meg feltérképezni, hogy hogyan viszonyulnak a nyelvben megjelenő interferenciajelenségekhez. Az adatközlők négy válaszlehetőség közül kellett válasszanak, amelyek a következők voltak: *nagyon helyes*, *elég helytelen*, *elfogadható* valamint *normális*. A választásukat meg is kellett indokolják.

	<i>nagyon helyes</i>	<i>elég helytelen</i>	<i>elfogadható</i>	<i>normális</i>
Szamosújvár	-	11	8	-
Szék	-	8	10	2

Ennél a kérdésnél számomra meglepő adatok kerültek a táblázatba. Előfeltevésem ugyanis az volt, hogy a többnyire román környezetben élő szamosújvári adatközlők sokkal elnézőbben kezelik a két nyelv keverését, mint a székiek. Az adatok viszont azt bizonyítják, hogy míg a szamosújvári adatközlők közül 11-en, azaz a megkérdezettek 55%-a válaszolta, hogy a két nyelv keverése elég helytelen, addig a székiek közül csupán 8-an, azaz 40% válaszolt hasonlóan. Érdekes az is, hogy a székiek közül 10-en, míg a szamosújváriak közül csak 8-an választották azt, hogy a tárgyalt jelenség elfogadható. A széki adatközlők közül 2-en normálisnak ítélték meg a szövegen belüli kódváltást, kódkeverést.

Az „elég helytelen” választ megjelölő adatközlők a következő érveket sorakoztatták fel: „ha valaki egy adott nyelven beszél, akkor ne keverje bele beszédébe egy másik nyelv szavait”, „a román szavak belekeverése a magyar szövegbe rontják a nyelvet”, „furcsán hangzik”, „ha magyarok vagyunk, akkor használjuk helyesen a nyelvünket”, „el kell döntení, hogy milyen nyelven akarunk beszélni, és ha nem jut eszünkbe az adott nyelven a szó, akkor még gondolkozzunk rajta”, „azért vagyunk magyarok, hogy magyarul beszéljünk”, „nem hangzik jól”, „nem hagyhatjuk, hogy elkorcsuljon a magyar nyelv”, „ha két nyelv összekeveredik, akkor elvesztik az értéküket”, „a két nyelv külön dolog, a magyar nyelv számomra kincs, a román nyelvet viszont ránk erőszakolják”. A felsorakoztatott érvekből arra következtettem, hogy a kódváltást helytelenítő adatközlők számára szorosan összefügg az identitás és az anyanyelvhasználat. Az „elég helytelen” válaszlehetőséget megjelölő tanulók a nyelvromlás, valamint nyelvvesztés veszélyét látják a kódváltásban.

A kódváltást elfogadó adatközlők a következő érvekkel támasztották alá választásukat: „ha nem jut eszébe magyarul, mondja nyugodtan angolul, vagy románul”, „mivel sokat beszél románul, megtörténhet, hogy csak románul jut eszébe a szó”. Az „elfogadható” választ többnyire

azok az adatközlők írták, akikről az előző kérdésekre adott válaszaikból megtudtuk, hogy mindkét nyelven szívesen kommunikálnak, ugyancsak az „elfogadható” választ jelölték azok az adatközlők is, akik saját bevallásuk szerint ritkán javítják ki saját nyelvi hibáikat. Figyelembe véve ezeket a válaszokat, arra következtettem, hogy ezek az adatközlők kevésbé törekednek az igényes nyelvhasználatra.

A fenti táblázatból kitűnik, hogy a széki adatközlők közül ketten a „normális” válaszlehetőséget jelölték meg. Számomra ez az adat nagyon meglepő volt, ugyanis az előfeltételezésem az volt, hogy a széki adatközlők negatívan fognak vélekedni a kódváltásról. A „normális” választ jelölő adatközlők a következő érvekkel indokolták meg választásukat: „ha jobban tud románul, akkor természetes, hogy keveri, a magyar nyelv nehéz”, „normális, mert így jobban kifejezi magát, és lehet, hogy én is jobban megértem azt, amit mondani akar”. Az érvekből arra következtettem, hogy ezek az adatközlők nagy valószínűséggel nem értették meg a kérdést, vagy nem ismernek olyan személyt, akinek a beszédére jellemző lenne a kódváltás, így nem is tudják reálisan megítélni a kérdéses jelenség helyességét vagy éppen helytelenségét.

A két nyelv (magyar és román) keverése, váltogatása

Ennél a kérdésnél azt vizsgáltam, hogy az adatközlők hogyan viszonyulnak a kevertnyelvűség fogalmához. A kérdéshez négy válaszlehetőség tartozott: *helyes*, *helytelen*, *elfogadható*, *durva vétség*. Az adatokat az alábbi táblázatba összesítettem.

	<i>Helyes</i>	<i>helytelen</i>	<i>elfogadható</i>	<i>durva vétség</i>
Szamosújvár	1	10	8	1
Szék	1	10	7	2

Az összesített adatokból kitűnik, hogy mind a szamosújvári, mind a széki adatközlők fele, azaz 10-10 válaszadó helyteleníti a két nyelv váltogatását. Érdekes ugyanakkor az is, hogy az előző kérdésnél (*Hogyan értékeled, ha valaki egy-egy román kifejezést kever a magyar beszédbe csak azért, mert nem jut eszébe magyarul?*) a széki adatközlők fele (10) elfogadta a kódváltást, azonban ennél a kérdésnél a többség helytelennek ítélte meg a magyar és a román nyelv keverését. A szamosújvári adatközlők közül 8-an, azaz a megkérdezettek 40%-a, míg a székiek közül 7-en (35%) tartja elfogadhatónak a nyelvek váltogatását. A megkérdezettek közül 3-an (1 szamosújvári és 2 széki) durva vétségnek tartja az anyanyelv és egy másik nyelv keverését. Mindössze 2 tanuló (1 szamosújvári és 1 széki) írta azt, hogy a vizsgált jelenség helyes.

A két kérdésre kapott válaszok alapján azt a következtetést vontam le, hogy bár az adatközlők többsége negatívan ítéli meg a nyelvek keverését, ugyanakkor a konkrét beszédhelyzetben mégis elfogadják a kódváltást.

Elképzelhetőnek tartod, hogy bizonyos román kifejezések magyar megfelelőjét magyar anyanyelvű nem ismeri?

Ennél, az ugyancsak kódváltáshoz kapcsolódó kérdésnél, arra voltam kíváncsi, hogy az adatközlők szerint lehetséges-e az, hogy a magyar anyanyelvű beszélők nem ismerik bizonyos román kifejezések anyanyelvi megfelelőjét. A megkérdezett tanulók három válaszlehetőség közül választhattak: *igen; nem; igen, velem is előfordult*. Az utolsó válaszlehetőségnél konkrét példákat kellett felsorolniuk.

A válaszadók döntő többsége, 15 szamosújvári és 14 széki, igennel válaszolt erre a kérdésre. A szamosújváriak közül 4-en és a székiek közül 1 adatközlő válaszolta azt, hogy nem lehetséges az, hogy az anyanyelvi beszélő ne ismerje egy kifejezés anyanyelvi megfelelőjét. A megkérdezettek közül 1 szamosújvári és 5 széki tanuló válaszolta azt, hogy vele is történt már hasonló eset. Az utolsó válaszlehetőséget jelölő adatközlők többsége nem írt konkrét példát, csupán 1 széki tanuló hozta fel példaként a „simulare” kifejezést.

4. Következtetések

Dolgozatomban a mezőszéki szóróvályban élő 11-14 éves tanulók identitástudatát és nyelvi attitűdjét vizsgáltam. A kutatásom során azt próbáltam feltérképezni, hogy a városi valamint a falusi környezetben élő magyar anyanyelvű fiatalok, hogyan értékelik saját és környezetük nyelvhasználatát, hogyan viszonyulnak az egyes nyelvváltozatokhoz. Továbbá arra kerestem a választ, hogy az urbánus környezet hogyan, illetve milyen mértékben befolyásolja a kisebbségi helyzetben élő magyar fiatalok nyelvi attitűdjét.

Az identitástudatra, nyelvi attitűdre vonatkozó kérdésekre kapott válaszok azt tükrözik, hogy az elszigetelt környezetben élő székiek pozitívan, sőt egyesek elfogultan viszonyulnak magyarságukhoz, anyanyelvükhöz. A városi környezetben élő szamosújvári fiatalok válaszaiból is többnyire pozitív viszonyulás rajzolódik ki, ugyanakkor egyes válaszokból arra következtettem, hogy ezek a fiatalok már szembesültek anyanyelvük funkcionális korlátozottságával, éppen ezért nyelvi attitűdjük nem olyan elfogult, mint a széki adatközlőké. Ez annak az eredménye, hogy a szamosújvári adatközlők olyan környezetben élnek, ahol többségben vannak a román anyanyelvűek, így nap mint nap azzal kell szembesülniük, hogy anyanyelvük használati értéke nem teljes (Péntek 1999: 26). Ez a felismerés befolyásolja az anyanyelv megítélését, a kisebbségi helyzetben élők nyelvi attitűdjét.

A végső következtetésem tehát az, hogy az urbánus környezet meghatározza az egyén identitását, befolyásolja az ethnos szféráját, gyengíti a kisebbségi helyzetben élő beszélők anyanyelvének presztízset. Szemben a városi környezettel, az elszigetelt falusi környezetben az anyanyelv és a kultúra presztízse igen magas. A falusi környezet kedvez az ethnos szférájának, a lakosság magyar nyelv és kultúra iránti attitűdje igen pozitív.

5. Bibliográfia

Karmacs Zoltán, 2008: *Nyelvi attitűd: gyengítő és erősítő tényezők Kárpátalján a magyar nyelv esetében*. In: Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák. 15. Élőnyelvi Konferencia, Párkány, 2008. szeptember 4-6. Szerk. Borbély Anna–Vančoné Kremmer Ildikó– Hattyár Helga, 2009. 358.

Lanstyák István– **Szabó Mihály** Gizella, 1997: *Magyar nyelvhasználat-iskola-kétnyelvűség*. Kalligram, Pozsony.

Navracsics Judit, 2008: *Nyelv és identitás kérdései határon innen és túl*. In: Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák. 15. Élőnyelvi Konferencia, Párkány, 2008. szeptember 4-6. Szerk. Borbély Anna–Vančoné Kremmer Ildikó– Hattyár Helga, 2009. 303.

Péntek János, 1999: *Az anyanyelv mítosza és valósága*. AESZ, Kolozsvár.

6. Melléklet

Kérdőív

1. A kérdőív kitöltője: a) fiú b) lány
2. Hányadik osztályba jársz? a) V. b) VI. c) VII. d) VIII.
3. Anyanyelved: a) magyar b) román c) más
4. Nemzetiséged: a) magyar b) román c) más

5. Hol laktál gyerekkorodban (kb. 6 éves korodig)?

A település neve..... Megye

6. Jelenlegi állandó lakhelyed:

A település neve..... Megye.....

7. Korábban hol laktak a szüleid?

Édesanyám

A település neve: Megye

Édesapám

A település neve: Megye

8. Hol laknak a nagyszüleid?

Anyai nagyszüleim

A település neve: Megye

Apai nagyszüleim

A település neve: Megye

9. Milyen nyelvű óvodába jártál ?

- a) nem jártam óvodába b) magyar c) kevert: magyar-román
- d) román e) más

posta				
orvos				

18. Milyen a tanulmányi előmeneteled magyar nyelvből és irodalomból?

- a) nagyon jó b) jó c) közepes d) gyenge

19. Milyen a tanulmányi előmeneteled román nyelvből és irodalomból?

- a) nagyon jó b) jó c) közepes d) gyenge

20. Milyen nyelven tanultál meg először?

- a) magyarul b) románul c) egyszerre

21. Hol tanultál meg románul?

- a) otthon b) óvodában c) iskolában d) szomszédságban e) máshol

22. Nyelvtudásod:

- a) sokkal jobban tudok magyarul, mint románul
b) valamivel jobban tudok magyarul, mint románul
d) valamivel jobban tudok románul, min magyarul
e) sokkal jobban tudok románul, mint magyarul

23. Milyen nyelven olvasol a legtöbbet?

	magyarul	románul	egyformán	más nyelven	sehogy
újságot, folyóiratot					
Bibliát, imádságos könyvet					
verset, regényt, mesét					
egyebet (pl. internetes oldal)					

24. Szeretsz magyarul olvasni?

- a) nagyon szeretek, és sokat is olvasok b) szeretek, elég sokat olvasok
c) nem túl gyakran olvasok d) nem nagyon szeretek olvasni

25. Milyen nyelvű folyóiratokat/ újságokat olvastok a családban?

- a) magyar nyelvű b) román nyelvű c) mindkét nyelven d) nem olvasunk

26. Melyek ezek?

.....

.....

.....

.....

27. Nézel magyar nyelvű tévéadóka? Melyeket?

.....

.....

.....

.....

28. Milyen nyelvű tévéadást szoktak nézni a szüleid?

- a) magyar b) román c) magyar és román d) idegen e) nem néznek tévét

29. Milyen műsортípusokat szoktak nézni a szüleid?

- a) tudományos/ismeretterjesztő b) hírek c) show műsorok
d) filmek e) sorozat f) sport

30. Milyen nyelven imádkozol, számolsz, káromkods, gondolkodsz, illetve szólsz az állatokhoz?

	magyarul	románul	mindkét nyelven	más nyelven	sehogy
imádkozol					
számolsz					

káromkods					
gondolkods					
szóls az állatokhoz					

31. Milyen nyelven szeretsz inkább beszélni?

a) magyarul b) románul c) mindkét nyelven d) idegen nyelven

32. Értékel a magyar nyelvet 1-től 5-ös skálán!

	1	2	3	4	5
szép					
hasznos					
nehéz					
lehet vele érvényesülni					
elismerik más országban					
előnyös					

33. Mit jelent számodra magyarnak lenni?

.....

.....

.....

34. Fontos számodra a magyar nyelv?

a) igen b) nem c) mindegy

35. Értékel a saját nyelvhasználatodat 1-től 5-ös skálán!

	1	2	3	4	5
szép					

